

РЕГУЛЯТИВНІ ФУНКЦІЇ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

REGULATORY FUNCTIONS OF THE GUARANTEE FUND OF INDIVIDUALS

**Марина
Гойванюк**
к. е. н., доцент
кафедри
менеджменту
банківської
діяльності
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

**Maryna
Goivaniuk**
PhD, Associate
Professor,
SHEI «Kyiv
National Economic
University named
after Vadym
Hetman»

В статті розглянуто причини створення в Україні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його організаційну структуру та регулятивні функції. Вивчено світовий досвід побудови моделей систем гарантування вкладів фізичних осіб. Досліджено зміни у складі учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та динаміку зростання гарантованої суми відрахування за вкладом фізичних осіб.

The paper considers the reasons for the establishment in Ukraine Guarantee Fund of individuals, their organizational structure and regulatory functions. The governing bodies of the Fund is the administrative board and executive management. Governing Body Foundation acts of five people by delegating its composition of two representatives of the Cabinet of Ministers of Ukraine, two representatives of the National Bank of Ukraine, one representative of the Association of Ukrainian banks. The Governing Council coordinates the work of GFI to protect the interests of depositors of the Fund, controls and supervision of the Fund decides within its powers and responsibilities for the performance of the Fund objectives and exercise of its functions.

Studied international experience of building models of the Deposit Guarantee. In accordance with international experience distinguish these models of the deposit insurance: pay Service «pay-box» payment of cash with extended powers «pay-box with extended powers» and minimizer risks. Deposit Insurance System in Ukraine belongs to the system «pay-box with extended powers», or «payment of cash with extended powers». The objective of the operation of the model is not only the payment of insurance coverage, but also the settlement of insolvent banks within its competence as defined by national laws. «Payment of cash with extended powers» may play a role in decisions to resolve the insolvent banks.

This model provides the necessity for greater cooperation and coordination response from the government, supervisor, central bank access to information on risk assessment. Analyzed the changes in the composition of the Fund Deposit Guarantee and growth of guaranteed amount of payments on deposits of individuals. Law «On the System of Deposit Guarantee» provides that Members are banks that acquire status by receiving a banking license. Under the Fund guaranteed amount increased in 400 units and now stands at 200 000 UAH.

Ключові слова: фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), система гарантування вкладів, функції ФГВФО

Key words: Guarantee Fund of individuals, Guarantee system of individuals, functions GFI

Постановка проблеми. На зміцнення довіри до банків з боку суспільства впливають регулювання та нагляд банківської діяльності здійснювані Національним банком України. Крім Національного банку регулятивний вплив на банки здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), що також сприяє підвищенню довіри до банків.

Головним завданням системи гарантування вкладів фізичних осіб є забезпечення стабільності роботи банківської системи та компенсація збитків вкладників, які одержані внаслідок банкрутств банківських установ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження проблем організації системи гарантування вкладів в Україні з метою захисту вкладників та збереження довіри до банківської системи знайшли відображення в працях вітчизняних науковців, зокрема, В. І. Міщенко, Т. О. Раєвської, К. Є. Раєвського, Н. О. Ковель, В. Л. Кротка, С. М. Лобозинської, В. І. Огієнка та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад щодо організації системи гарантування вкладів в Україні з метою захисту вкладників та збереження довіри до банківської системи. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- вивчити моделі систем гарантування вкладів фізичних осіб;
- дослідити організаційну структуру та регулятивні функції ФГВФО;
- здійснити аналіз динаміки зростання гарантованої суми відшкодування за вкладами фізичних осіб.

Причиною створення в Україні системи гарантування вкладів фізичних осіб послужила фінансова криза 1998 року та банкрутство кількох банків, яке викликало хвилю невдоволення у їх вкладників фізичних осіб. Тоді Президентом України у 1998 був підписаний Указ «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб - вкладників комерційних банків України», яким було затверджене Положення про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування

та використання його коштів. Також Указом було встановлено, що в разі недоступності вкладу в комерційному банку фізичній особі гарантується відшкодування за вкладом, включаючи відсотки, у розмірі вкладу, але не більше 500 гривень.

Через три роки Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», який набув чинності 24 жовтня 2001 року. Даним Законом було передбачено, що Фонд гарантує кожному вкладнику учасника (тимчасового учасника) Фонду відшкодування коштів за його вкладами, включаючи відсотки, в розмірі вкладів на день настання недоступності вкладів, але не більше 1200 гривень по вкладах у кожному із таких учасників. Зазначений розмір відшкодування коштів за вкладами, включаючи відсотки, за рахунок коштів Фонду міг бути збільшений за рішенням адміністративної ради Фонду залежно від тенденцій розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасників (тимчасових учасників) Фонду [2].

Положення даного Закону внесли суттєві зміни в практику гарантування вкладів фізичних осіб.

23 лютого 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який набув чинності 22 вересня 2012 року. Цей Закон розширив повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема в частині щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможних банків. Також Законом передбачено умови, при настанні яких банк може бути віднесено до категорії проблемних та неплатоспроможних. Банки, які перебували в статусі тимчасового учасника Фонду набули статусу учасників Фонду, оскільки Закон не передбачає переведення учасників Фонду до категорії «тимчасових учасників» Фонду, тим самим, скасовуючи поняття тимчасового учасника Фонду як такого. Учасниками Фонду є банки, участь яких у Фонді є обов'язковою, та які набувають статусу учасника Фонду

в день отримання ними банківської ліцензії. Таким чином, банки, які мають банківську ліцензію, є учасниками Фонду, окрім ПАТ «Ощадбанк».

Відповідно нової редакції Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» який значно наділив ФГВФО регулятивними повноваженнями. На ФГВФО покладено зокрема такі регулятивні функції щодо банків: прийняття в межах своїх повноважень нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками; здійснення перевірки банків щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб; участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією НБУ; виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків; організація виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії.

Система гарантування вкладів фізичних осіб в Україні на даний момент є одним з ключових сегментів системи фінансової безпеки країни, оскільки їй доводиться приймати на себе усі ризики, пов'язані зі страхуванням вкладів. Загальна організаційна структура ФГВФО представлена на рис. 1.

Розглянемо повноваження керівних органів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

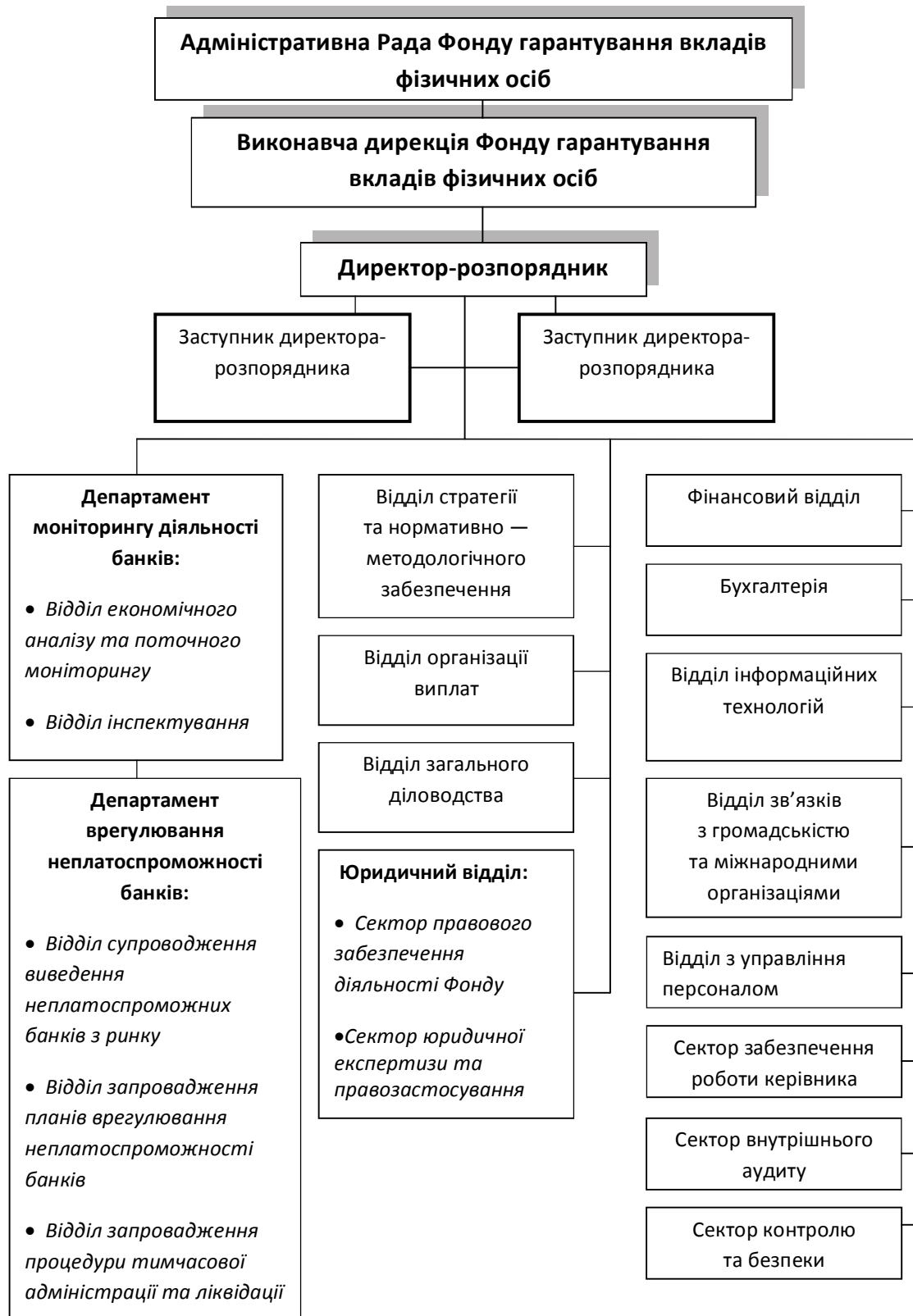
Керівними органами Фонду є адміністративна рада та виконавча дирекція. Адміністративна рада Фонду діє у складі п'яти осіб шляхом делегування до її складу двох представників Кабінету Міністрів України, двох представників Національного банку України, одного представника Асоціації українських банків. Адміністративна рада координує роботу ФГВФО щодо захисту інтересів вкладників учасників Фонду, здійснює контроль і нагляд за діяльністю Фонду, приймає рішення в межах своїх повноважень і несе відповідальність за виконання покладених на Фонд завдань і здійснення ним своїх функцій [1].

До повноважень адміністративної ради відносяться: затвердження регламенту адміністративної ради

Фонду; затвердження кошторису витрат Фонду; затвердження стратегії розвитку Фонду та річного плану його діяльності; затвердження засад інвестиційної політики Фонду та щорічного інвестиційного плану Фонду; призначення на посаду та звільнення з посади директора - розпорядника Фонду; затвердження персонального складу виконавчої дирекції Фонду за поданням директора - розпорядника Фонду; погодження рішення виконавчої дирекції про участь Фонду в міжнародних організаціях у сфері гарантування (страхування) депозитів; затвердження рішення виконавчої дирекції Фонду про встановлення спеціального збору до Фонду або диференційованих зборів до Фонду залежно від ризиків банків; затвердження рішення виконавчої дирекції Фонду про залучення кредиту або безповоротної фінансової допомоги; щорічне визначення аудитора для проведення аудиторської перевірки Фонду; затвердження річного звіту Фонду; прийняття рішення про проведення позачергової аудиторської перевірки Фонду і визначення аудитора для її проведення; затвердження положення про службу внутрішнього аудиту Фонду, призначення та звільнення керівника служби внутрішнього аудиту, заслуховування та затвердження звітів служби внутрішнього аудиту; затвердження вимоги до розкриття інформації про діяльність Фонду; затвердження порядку та умов оплати праці членів виконавчої дирекції Фонду; прийняття рішень про збільшення граничного розміру відшкодування коштів за вкладами [1].

Головними цілями діяльності Фонду в Україні є: захист прав та інтересів фізичних осіб — вкладників банків; сприяння стабільності банківської системи; сприяння приросту вкладів населення до банків.

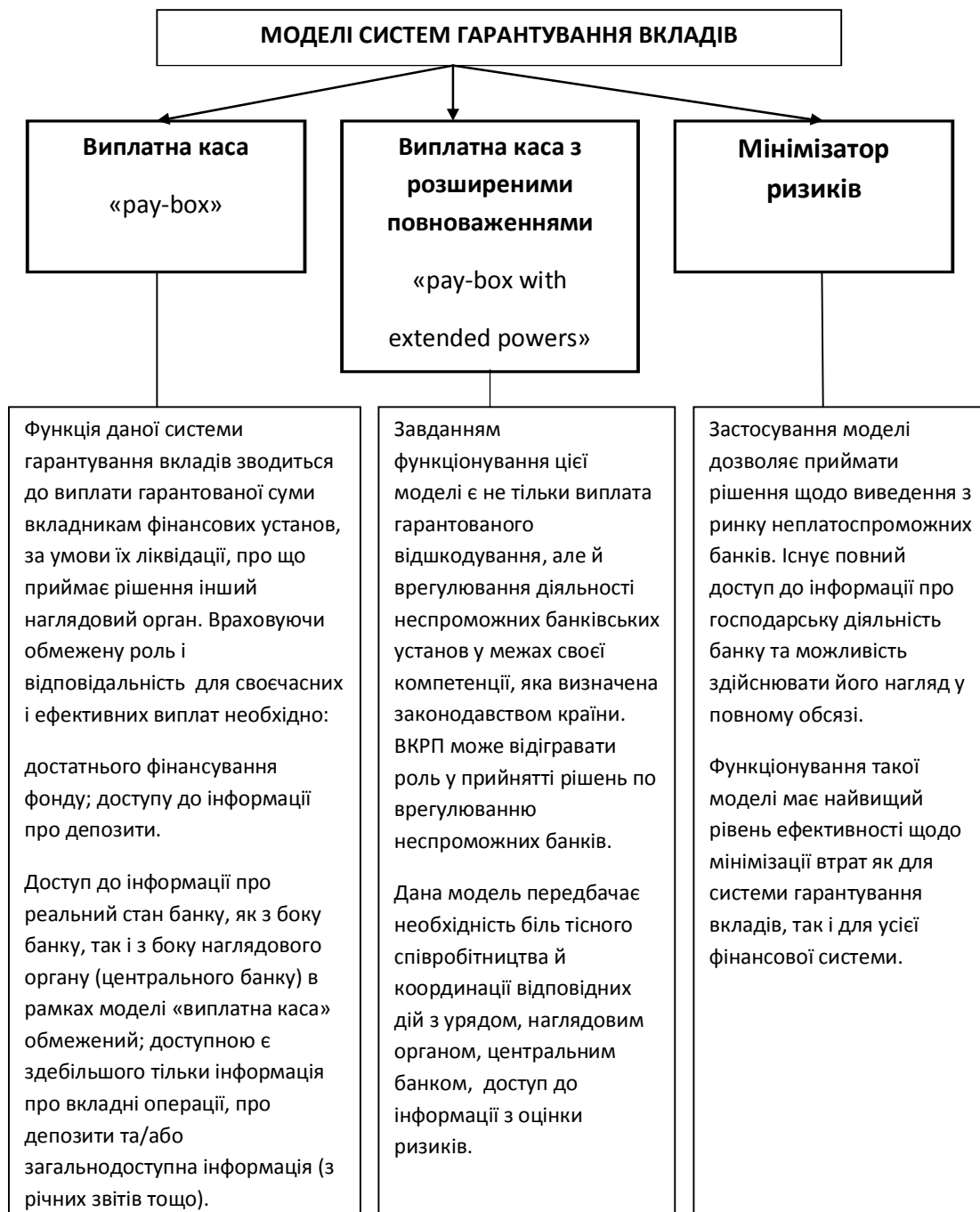
Українська система гарантування вкладів є формалізованою, тобто заснованою на законодавчих актах. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб за своїм правовим статусом є державною спеціалізованою установою, що здійснює функції державного управління у сфері га-

Рис. 1. Організаційна структура Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [2].

рантування вкладів фізичних осіб. Фонд є юридичною особою й економічно самостійною установою, що не має на меті одержання прибутку. У своїй діяльності Фонд керується Конституцією України та законодавством України.

Система гарантування вкладів в Україні відноситься до системи «pay-box with extended powers», або «виплатна каса з розширеними повноваженнями». Моделі систем гарантування вкладів, відповідно до світового досвіду, наведено на рис. 2.

Рис. 2. Моделі систем гарантування вкладів

Основним завданням ФГВФО є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

На виконання свого основного завдання на ФГВФО покладені наступні функції: ведення реєстру учасників Фонду; забезпечення надходження та акумуляції сум зборів з учасників ФГВФО; інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України; здійснення заходів щодо організації виплат відшкодувань закладами в разі

прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку; здійснення регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України; застосування до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладання адміністративних штрафів; здійснення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків,

організація відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; здійснення перевірки банків щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб тощо [1].

Законом «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено, що учасниками Фонду є банки, які набувають статус учасника в день отримання ними банківської ліцензії. В табл. 1 наведені дані щодо змін у складі учасників ФГВФО.

Щодо джерел формування коштів ФГВФО, то ними є початкові збори з учасників Фонду у розмірі 1% статутного капіталу; регулярні збори з учасників Фонду (розмір базової річної ставки збору становить 0,5 відсотка бази нарахування в націо-

нальній валюті та 0,8 відсотка бази нарахування в іноземній валюті); спеціальний збір до ФГВФО розмір якого не має перевищувати розміру регулярного збору з учасника ФГВФО, сплаченого учасником за попередній рік; доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України; неустойка (штрафи, пеня); кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного банку або перехідного банку, ліквідації банку; кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення ФГВФО тощо.

Важливим питанням є розмір відшкодувань коштів за вкладами. За час існування ФГВФО гарантована сума підвищилась у 400 разів і на сьогодні становить 200 000 грн. (табл. 2).

Таблиця 1

Зміни в складі учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб*

Станом на 01.01.	Кількість банків учасників Фонду на кінець року		Включено до реєстру	Виключено із реєстру
	Учасники Фонду	Тимчасові учасники Фонду ¹		
2002	135	0	5	-
2003	152	0	19	2
2004	148	5	5	4
2005	153	7	10	3
2006	157	6	5	2
2007	163	3	8	5
2008	170	2	8	2
2009	183	0	12	1
2010	172	12	6	5
2011	170	5	3	12
2012	170	5	4	4
2013	174	-	4	5
2014	177	-	8	5

* складено на основі статистичних даних ФГВФО [4]

Таблиця 2

Динаміка зростання гарантованої суми відшкодування за вкладами фізичних осіб

Рік	1998	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006	2007	2007	2008	2011	2012
сума, тис. грн	0,5	1,2	1,5	2	3	5	8	15	25	50	150	150	200

До прийняття Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» банки, які не виконували встановлені НБУ економічні нормативи щодо достатності капіталу і не могли виконувати свої зобов'язання перед вкладниками переводилися до категорії тимчасових учасників. Тимчасова участь банку у Фонді була, свого роду, підтвердженням того, що його діяльність є ризикованою. Після набрання чинності Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» інститут тимчасових учасників було відмінено.

Як видно з табл. 2 найбільше зростання гарантованої суми у порівнянні з попереднім роком відбулося у 2008 році - з 50 000 грн до 150 000 грн, що було обумовлене антикризовими заходами.

На сьогодні єдиного підходу до визначення ліміту гарантованої суми відшкодування немає. Відповідно до Директиви 94/19/ЄС та рекомендацій Світового Банку рівень покриття обов'язково повинен бути обмеженим і достатнім для швидкої виплати [3].

Якщо зіставити розмір гарантованої суми відшкодування в Україні і розмір середнього вкладу, то можна побачити, що вони корелювались до 2005 року. Починаючи з 2006 року, гарантована сума відшкодування значно перевищує розмір середнього вкладу. Станом на 01.01.2014 року перевищення сягнуло 23,5 рази.

Остання фінансова криза виявила нагальну необхідність співпраці між різними елементами системи фінансової стабільності: регулятора, наглядового органу, системи гарантування вкладів та уряду. Роль системи гарантування вкладів підвищилась — вкладники виявилися більш чутливими, а фінансова стабільність — мінлива і чутлива до поведінки інвесторів. Також, діяльність системи гарантування вкладів у всьому світі переважно розраховані на стабільність ринків, а в умовах кризи потребують нових підходів для управління системними ризиками. Задля збереження стабільності на рівні держав було прийнято рішення щодо підтримки ліквідності, капіталізації і націоналізації великих фінансових установ, діяльність яких помітно похитнулася. ЄВБ 19 країн ввели 100% гарантію вкладів на період кризи, 22 країни збільшили суму покриття вкладів, 7 країн ввели тимчасові заходи про збільшення суми покриття. Також, дана криза показала необхідність проведення реформи банківського нагляду та посилення повноважень регуляторів і Фондів гарантування вкладів по виведенню неплатоспроможних банків з ринку.

ВИСНОВКИ

Діяльність системи гарантування вкладів в Україні регулюється Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Система гарантування вкладів в Україні відноситься до системи «pay-box with extended powers», або «виплатна каса з розширеними повноваженнями». ФГВФО до 2012 року не мав жодних повноважень щодо участі у тимчасовій адміністрації та ліквідації банку, але з прийняттям вище згаданого Закону ФГВФО було наділено додатковими повноваженнями, а саме: участь в інспекційних перевітках проблемних банків за пропозицією НБУ, виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом призначення тимчасової адміністрації та ліквідації банку тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4452 – VI // Законодавство України: сайт. – Електрон. дані і прогр. – К., 1994–2014. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
2. Інформація про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/about/info/>
3. Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on deposit-guarantee schemes. [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994L0019:EN:HTML>
4. Статистика ФГВФО. [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/statistics/>

REFERENCES

1. Pro systemu garantuvannya vkladiv fizychnych osib [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainy vid 23 liutoho

2012 r. № 4452 – VI // Zakonodavstvo Ukrainy: sait. – Elektron. dani i progr. – K., 1994–2014. – Regym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

2. Informazia pro Fond garantuvannya vkladiv fizychnych osib [Elektronnyi resurs]: veb-sait. – Elektron. dani. – Regym dostupu: <http://www.fg.gov.ua/about/info/>

3. Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on deposit-guarantee schemes. [Elektronnyi

resurs]: veb-sait. – Elektron. dani. – Regym dostupu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994L0019:EN:HTML>

4. Statystyka FGVFO. [Elektronnyi resurs]: veb-sait. – Elektron. dani. – Regym dostupu: <http://www.fg.gov.ua/statistics>.